

POZNÁMKY K SOUČASNÉMU STAVU A BUDOUCÍMU ROZVOJI VÝROBY ZELENY

Prof. Ing. Josef Duffek, CSc.

Katedra zahradnictví AF, Vysoká škola zemědělská Praha

Výroba zeleniny má některé specifické zvláštnosti ve srovnání s výrobou většiny rostlinných produktů. Především se jedná o výrobky snadno podléhající zkáze, o výrobky, které si udržují nutriční hodnotu a vzhled svěžesti krátkou dobu po sklizni, k produkci je zapotřebí značné množství pracovních sil, přičemž nejvyšší požadavky jsou soustředěny do krátkých časových úseků, sklizeň se u řady zelenin provádí probírkou a sklizený produkt má vysoké nároky na tržní úpravu, výroba v širším sortimentu se neobejde bez řízených závlah a dostatku nezávadné závlahové vody, na výrobu jsou kladeny stále vyšší požadavky z hlediska zdravotně nezávadné produkce a z hlediska tržní úpravy a vzhledu nabízené zeleniny. Ne zcela okrajově je třeba uvést i požadavky na speciální mechanizační prostředky, požadavky na specializované stavby pro výrobu sadby, stavby pro tržní úpravu a pro krátkodobé a dlouhodobé skladování.

Při transformaci zemědělství otevřela uvedená specifika řadu možností pro podnikatelské záměry. Bylo a je možno i na menších plochách zajistit finančně zajímavou produkci za předpokladu, že majitel umí vyrobit a prodat. Především v oblastech vhodných pro pěstování zeleniny, kde byla soustředěna výroba na velkých plochách a kde noví majitelé ovládali tajemství výroby, vyrostla řada prosperujících podnikatelů. Setkáváme se zde s producenty, kteří se ze skromných začátků již vypracovali do kategorie velkoproducentů s nebývalým vybavením, umožňujícím využití moderních technologií s náročným vybavením mechanizačními prostředky. Vedle těchto podnikatelů se na úrovni různých komunálních podniků objevují noví drobnější podnikatelé, jejichž opodstatnění a prosperita souvisí především se strategií zásobování obyvatelstva blízkého regionu čerstvou zeleninou a dalšími zahradnickými výrobky a výpěstky.

Pokud začneme uvažovat o budoucí prosperitě různých podnikatelských subjektů, a nemáme tím na mysli pouze uvedené dvě ohraničující kategorie, měli bychom si v obecnější rovině uvědomit, že mezi různými druhy zelenin jsou plodiny, kde je vyřešena mechanizace investičně sice náročná, ale mechanizace, která přináší značnou úsporu pracovních sil a s tím související možnost vyrábět za nižší cenu. Těžko asi bude cenou výrobku konkurovat malovýrobce karotky velkoproducentovi, který na velké ploše bude zajišťovat výrobu s výkonnou a dostupnou mechanizací. Podobně tomu může být u cibule, petržele, celeru, zelí pro zpracovatelské účely a

rajčat pro konzervářské zpracování. Proto se domníváme, že prostor pro výrobu drobnějších podnikatelů je nabízen především u zelenin, které představují produkty masového konzumu, ale jsou náročnější na ruční práci a u zelenin, které jsou žádány obchodem a spotřebitelem v menším množství a vysoké kvalitě.

V našich úvahách by si i další z uvedených zvláštností za- sluhovaly širší rozbor, ale výrobci zeleniny, ať už ve více nebo méně specializovaných podnicích, musí naznačené problémy řešit podle svých možností a podle svých představ, zkušeností a znalostí. Jakékoliv zobecnění by těžko přispělo k optimálnímu plošnému uplatnění a to proto, že každý výrobce ve svém podnikatelském záměru musí sám zvážit nejen vhodnost podmínek pro pěstování jedné nebo více zelenin, ale zvláště odbytové možnosti a dosažitelnou rentabilitu produkce.

Pokud tedy opomineme samotnou výrobní problematiku, a té bychom se na tomto místě asi nemuseli věnovat, jsou právě dvě posledně jmenované okolnosti v současném zelinářství nejvýznamnější. Nenávratně pryč jsou doby, kdy povinností monopolního podniku bylo odebrat vyprodukovanou zeleninu podle nasmlouvané plochy a produkce. Dnes musíme kalkulovat s tím, že naději na odbyt má ten výrobce, který zajistí vysokou kvalitu, tržní úpravu a k těmto ukazatelům i přiměřenou cenu.

Stimulujícím momentem pro budoucí produkci zeleniny v našem státě je po dlouhé stagnaci její spotřeby stoupající zájem obyvatelstva o zeleninové produkty. Pro výrobce a celou obchodní síť je důležité, aby společně usilovali o takovou nabídku, která by dále upevňovala a rozšiřovala poznání, že zelenina je, zvláště v této době a v daném životním prostředí, nenahraditelnou součástí lidské potravy a nabídku, která by i vzhledem lákala spotřebitele. Celá velká oblast pestrosti nabídky, jak jsme toho svědky v zahraničí a u zahraničních dodavatelů, nesporně stimuluje i odbytové možnosti. Potěšitelné je, že se v tržní úpravě zeleniny mnohému a poměrně velmi rychle přizpůsobujeme, i když nám toho do dokonalosti ještě mnoho chybí.

U zelenin stejně jako u jiných zemědělských produktů se srovnává jejich cena s cenou v zahraničí. Měřítkem současného stavu by mohly být ceny ve Velkoobchodu ovocem a zeleninou v Praze - Lipencích, které uvádíme v příkladech v přiložené tabulce (tab. 1).

Tab. 1

Velkoobchodní ceny v Kč/kg + 5 % DPH							
Plodina	Místo produkce	Cena	D a t u m				
			14.9.	28.9.	12.10.	25.10.	8.11.
Cibule	domácí	max.	-	10,50	10,00	9,80	9,00
	dovoz	min.	-	9,90	-	10,00	10,00
		max.	10,50	10,50	9,50	11,00	10,50
Karotka	domácí	max.	7,00	8,50	4,10	6,50	6,50
	dovoz	min.	-	-	-	9,90	-
		max.	-	-	-	10,50	9,90
Rajčata	domácí	min.	-	15,50	17,00	24,00	-
		max.	-	31,00	32,00	27,00	29,00
	dovoz	min.	15,00	-	-	24,00	25,00
		max.	22,00	28,00	31,00	29,00	29,00
Okurky salátové	domácí	max.	21,50	15,00	17,00	14,00	-
	dovoz	min.	-	17,00	16,00	12,50	16,00
		max.	25,00	23,00	21,00	15,00	23,50
Zelí	domácí	max.	13,00	15,00	17,00	12,00	12,50
	dovoz	max.	-	24,00	27,00	-	28,00

Uvedené ceny signalizují, že naše produkce je schopna konkurence se zahraniční. Výjimkou je zelenina rychlená a zelenina dlouhodobě skladovaná, kde naše náklady na rychlení převyšují náklady zahraničních producentů a v případě skladování nemá dostatek vhodných kapacit.

Informační tabulky

Tab. 2

Vývoj objemu produkce některých zelenin v tunách v ČR					
Druh zeleniny	R o k				
	1930	1980	1985	1990	1993
Celer	-	19.399	24.447	24.644	22.412
Cibule	17.480	96.802	102.093	93.622	87.858
Česnek	201	4.148	5.159	6.980	5.865
Karotka	7.734	77.322	90.629	81.309	75.554

Kapusta	-	20.206	23.640	19.377	23.660
Kedlubny	-	20.332	20.269	19.378	25.066
Květák	-	52.050	57.709	49.992	42.832
Okurky salát.	-	28.190	16.841	26.834	24.058
Okurky naklád.	41.206	30.735	12.707	27.721	30.688
Paprika	-	1.684	3.432	3.235	5.415
Petržel	-	13.126	14.075	15.699	15.600
Rajčata	-	26.748	46.255	54.185	36.518
Salát	-	14.812	12.124	10.978	11.050
Zelí	214.055	123.231	152.634	127.431	118.662

Tab. 3

Průměrné výnosy uvedených zelenin v t.ha ⁻¹					
Druh zeleniny	R o k				
	1930	1980	1981-87	1990	1993
Celer	-	19,7	21,1	-	19,6
Cibule	11,9	15,0	15,7	15,8	13,2
Česnek	4,0	4,6	4,0	5,5	4,1
Karotka	14,7	23,9	25,8	23,1	17,6
Kapusta	-	18,8	19,7	-	17,3
Kedlubny	-	-	17,2	-	16,4
Květák	-	21,0	19,3	20,9	16,3
Okurky naklád.	14,9	8,5	10,3	9,4	10,3
Okurky salát.	-	17,1	22,5	18,5	14,8
Paprika	-	-	11,9	-	11,0
Petržel	-	-	12,0	-	12,2
Rajčata	-	17,4	-	22,4	19,4
Salát	-	-	13,2	-	10,7
Zelí	23,8	35,2	41,3	37,5	30,9

Tab. 4

Osevní plochy zeleniny celkem v ha v časové řadě (včetně semenářských ploch a plochy v domácích zahrádkách)						
1980	1985	1989	1990	1991	1992	1993
35.769	34.656	37.071	37.153	37.615	35.230	35.102

Tab. 5

Spotřeba zeleniny na 1 obyvatele a rok v kg						
1950	1960	1970	1980	1989	1990	1991
74,9	90,4	66,2	61,3	68,7	66,6	76,3

Tab. 6

Dovoz některých zelenin od 1.1. do 10.7. 1994			
Druh zeleniny	Množství v t	Celní hodnota v tis. Kč	Cena Kč/kg
Zelí bílé a červené	9.376,2	30.936	3,30
z toho z Polska	4.569,0	8.935	1,96
Zelí kysané	750,4	2.653	3,54
Květák do 14.4.	4.231,2	49.856	11,78
Květák od 15.4.	2.622,7	27.046	10,31
Česnek	1.069,5	33.774	31,55

Tab. 7

Vývoz některých druhů zelenin v 1. čtvrtletí 1994			
Druh zeleniny	Množství v t	FCO tis. Kč	Cena Kč/kg
Cibule	87,1	519,8	5,96
Česnek	93,2	696,3	7,47
Hrách	1.135,1	5.717,1	5,04
Kapusta růžičková	3,5	76,9	21,80
Kedlubny	7,8	103,6	13,29
Květák	2,1	19,5	9,36
Karotka	0,7	2,7	3,67
Zelí bílé a červené	1,6	5,0	3,04

Tab. 8

Produkce zeleniny v Polsku v tis. t					
Druh zeleniny	1981-85	1986-90	1991	1992	1993
Zelí	1.545	1.703	1.849	1.286	1.955
Karotka	633	758	842	672	931
Cibule	437	558	670	539	724
Květák	171	229	254	198	256
Okurky	325	376	463	396	377
Rajčata	381	450	450	404	362
Polní zelenina					
celkem	4.493	5.218	5.733	4.509	5.875
Rychlená zelenina					
celkem	216	295	282	265	263